

Taal (basisonderwijs)

Inhoud

1	Input en context	2
1.1	Waarom werken aan taalontwikkeling Nederlands en aan taalontwikkeling vreemde talen? .	2
1.2	Hoe verloopt taalverwerving?	2
1.3	Hoe kunnen we de (talige) beginsituatie voor de onderwijstaal Nederlands doorgronden en analyseren?.....	3
1.4	Wie zijn de leerlingen in de school en in de klasgroep? Hoe bepaalt beheersing van de onderwijstaal Nederlands hun onderwijsloopbaan?	4
2	Talige ontwikkelingsprocessen stimuleren	5
2.1	Wat is taalvaardigheidsonderwijs?	5
2.2	Hoe kun je aan taalvaardigheidsonderwijs werken?	6
2.2.1	Een talenbeleid voeren.....	6
2.2.2	Een krachtige taalleeromgeving	7
2.2.3	Hoe stimuleer je woordverwerving Nederlands binnen een krachtige leeromgeving?.....	7
2.2.4	Wat is de rol van taal doorheen de schooldag voor de ontwikkeling van de onderwijstaal Nederlands? Hoe werk je aan taalgericht (vak)onderwijs?	9
2.2.5	Differentiatie in een krachtige taalleeromgeving	10
2.2.6	Opvolging van de taalscreening Nederlands.....	12
2.3	Hoe ga je om met meertaligheid?	13
3	Vorderingen en effecten in kaart brengen	15
4	Bibliografie	16

1 Input en context

1.1 Waarom werken aan taalontwikkeling Nederlands en aan taalontwikkeling vreemde talen?

Het is steeds duidelijker dat taal een essentiële rol speelt in kwaliteitsvol onderwijs. Een goede taalvaardigheid is een belangrijke voorwaarde voor schoolsucces: je leerlingen hebben taalvaardigheid Nederlands nodig om tot optimale leeruitkomsten te komen. Taal is het belangrijkste medium in het onderwijs: je gebruikt taal onder andere om leerinhouden over te brengen en vorderingen in kaart te brengen.

Daarnaast hebben je leerlingen ook taal nodig om te kunnen participeren aan de samenleving: in het maatschappelijk leven moet je in staat zijn om mondeling en schriftelijk informatie en kennis uit te wisselen met anderen, om gevoelens, meningen en ideeën te uiten, om deel te nemen aan een gesprek, om informatie te verwerken ... Maar het is ook zo dat de sociale interactie helpt bij het leren van een taal: je leert bijvoorbeeld makkelijker een taal wanneer je een spel speelt met je vrienden in de jeugdbeweging. Participeren en taalleren gaan dus hand in hand.

Taal heeft vele functies in de school en in de samenleving:

- **Conceptualiserende functie**
Taal speelt een grote rol bij het grip krijgen op de wereld. Via taal verwijst je voortdurend naar betekenissen en concepten. Je geeft betekenis door zaken te benoemen, door dingen te ordenen ...
- **Communicatieve functie**
Taal is een middel om samen betekenis te geven aan de werkelijkheid en om verbondenheid te creëren. Dagelijks communiceer je met anderen.
- **Expressieve functie**
Taal is een middel om uitdrukking te geven aan persoonlijke emoties.
- **Sociale functie**
In de huidige samenleving is taal een belangrijke uiting van de sociale groep waartoe je behoort of wilt behoren.

Conceptualiseren, emoties uitdrukken, in interactie gaan ... zijn onlosmakelijk verbonden met de identiteit die een leerling ontwikkelt.

Recent onderzoek lijkt ook te wijzen op een cognitieve bonus die het leren en gebruiken van (vreemde) talen biedt. Zo zorgt het kunnen schakelen tussen verschillende talen voor een grotere mentale flexibiliteit en een beter abstract redeneervermogen. De positieve effecten zijn het sterkst aanwezig bij mensen die vanaf een jonge leeftijd met verschillende talen in contact komen.

1.2 Hoe verloopt taalverwerving?

Bij het verwerven van een eerste, tweede of derde taal spelen drie ingrediënten een cruciale rol:

- een rijk, interessant en begrijpelijk taalaanbod;
- veel kansen tot productie, met andere woorden reactie en interactie in communicatieve situaties;
- taaluitingen van leerlingen voorzien van ondersteuning en feedback.

Die ingrediënten vormen de basis van het natuurlijke taalverwervingsproces van leerlingen en zijn ook het uitgangspunt voor je klaspraktijk tijdens taallessen én gedurende de hele dag.

Je kunt drempels ervaren wanneer je leerlingen talen verwerven:

- Soms begrijpen leerlingen je taalaanbod niet of onvoldoende. En in het geval van bepaalde vreemde talen is de kwantiteit van het taalaanbod beperkt.
Vereenvoudigen of verminderen van je taalaanbod is echter zelden een goed idee: het gaat ten koste van het oproepen van ervaringen, het duiden van achtergronden en het expliciteren van verbanden. Om talige en inhoudelijke redenen hebben leerlingen net nood aan veel nieuw en rijk taalaanbod, aan een taalaanbod dat liefst net boven het niveau van de leerlingen ligt en/of toegankelijk wordt gemaakt, aan het koppelen van nieuwe kennis en taal aan reeds gekende. Er zijn heel wat andere manieren om je taalaanbod toegankelijk te maken zonder het te verarmen (bijvoorbeeld door actief samen met leerlingen met leerinhouden aan de slag te gaan).
- Leerlingen produceren te weinig taal.
Leerlingen moeten voldoende kansen krijgen om hun taal, hoe beperkt die ook nog is, te gebruiken en om fouten te maken. Leren uit feedback op je eigen taaluitingen is een krachtige factor voor succes. Dat kan enkel als je leerlingen zich veilig voelen om te praten en om een eigen inbreng te doen. Sta stil bij de spreekkansen die leerlingen krijgen: zorg ervoor dat je niet (te) vaak zelf aan het woord bent, en bewaak dat niet steeds dezelfde (sterk taalvaardige) leerlingen de spreekruimte volledig innemen. Ook leerlingen die (nog) niet praten, krijgen best veel kansen om niet-talig (bijvoorbeeld via mimiek of gebaren) te reageren.
- De mondelinge en schriftelijke uitingen van (meertalige) leerlingen zijn soms moeilijk te volgen: inhouden blijven beperkt, de volgorde en opbouw zijn onduidelijk, fouten tegen woordvolgorde en zinsbouw bemoeilijken de communicatie ...
Voor het stimuleren van taalverwerving is het belangrijk dat je dat soort talige problemen ziet als stappen in een taalleerproces. Dat proces verloopt niet lineair, maar vertoont grillige patronen. Leerlingen maken bijvoorbeeld meer spellingsfouten als ze zich concentreren op een moeilijke grammaticale constructie of op de inhoud. Daarnaast is het belangrijk dat je impliciete en expliciete feedback geeft en ondersteuning biedt om zo de talige uiting begrijpelijk te maken (bijvoorbeeld een hint geven, een vraag ter verduidelijking stellen, een taaluiting correct herhalen of de leerlingen wijzen op de correcte vorm van een woord).

Inzicht in het taalleerproces van je leerlingen, bewust omgaan met de drempels die leerlingen ervaren en vertrouwen in de groeikracht van je leerlingen, helpen je om de taalleerambitie voor elke leerling hoog te houden.

1.3 Hoe kunnen we de (talige) beginsituatie voor de onderwijstaal Nederlands doorgronden en analyseren?

Je wilt alle leerlingen breed en harmonisch ontwikkelen. Onderwijs is daarbij bij uitstek talig. Een goede beheersing van de onderwijstaal is dus essentieel voor de leerprestaties. Daarom is het belangrijk om een goed zicht te krijgen op de taalontwikkeling Nederlands van je leerlingen en om die taalontwikkeling breed en permanent in kaart te brengen (zie punt 3: Vorderingen en effecten in kaart brengen).

Je krijgt in de eerste weken van het schooljaar via observaties en allerlei opdrachten al een brede kijk op de taalvaardigheid van je leerlingen. Je school verzamelt ook heel wat informatie over de beginsituatie van nieuwe leerlingen bij de inschrijving of intake via de leerling zelf of zijn ouders. Soms heb je ook informatie uit de kleuterschool of uit de vorige school. Vanaf het schooljaar 2021-2022 nemen scholen de verplichte taalscreening KOALA af bij 5-jarigen, bij het begin van de leerplicht dus. Op basis van die taalscreening en de bredere evaluatie draagt de overheid op dat leerlingen die het Nederlands onvoldoende beheersen een taalintegratietraject volgen.

De taalscreening is verplicht voor alle leerlingen behalve voor leerlingen die voldoen aan de criteria voor anderstalige nieuwkomers. Ook voor die leerlingen werkt je school een aangepast taaltraject uit.

Het afnemen van de screeningstoets tussen half oktober en eind november ongeveer is slechts een deel van het totale proces van breed evalueren. Alles wat ervoor en erna (zie punt 2.2.6: Opvolging van de taalscreening Nederlands) op de school gebeurt, vormt een deel van de ontwikkeling van de totale persoon. Het is belangrijk dat je dus breed blijft kijken naar de harmonische ontwikkeling van je leerlingen en je niet focust op één screeningsmoment en/of taaltoets.

1.4 Wie zijn de leerlingen in de school en in de klasgroep? Hoe bepaalt beheersing van de onderwijstaal Nederlands hun onderwijsloopbaan?

Voor al je leerlingen is onderwijstaal verschillend van thuistaal. Het is de taak van de school om de kloof tussen onderwijstaal en thuistaal te dichten door de hele dag door aandacht te hebben voor taal.

De taal die op school als onderwijstaal wordt gebruikt, is vaak abstracter en complexer en verschilt op een aantal punten van de thuistaal of alledaagse taal:

- **Op het vlak van onderwerpen**
Op school wordt over andere onderwerpen, fenomenen, gebeurtenissen, verschijnselen gesproken dan thuis (bijvoorbeeld klimaatverandering, welvaart en welzijn, persoonsvorm of gewicht).
- **In de bedoeling van het taalgebruik**
Taal wordt bewust gebruikt om leerlingen competenties bij te brengen (bijvoorbeeld markt (plaats) versus markt (economie)).
- **In de manier van taalgebruik en op het vlak van de relaties tussen gesprekspartners**
De interactiepatronen zijn meestal strakker en korter, en worden vaak gedirigeerd door de leraar (bijvoorbeeld "Wat is een verkleinwoord? Een woord dat iets klein maakt! Ja, wie weet nog meer?").
- **Op het vlak van taalniveaus**
Van concreet tot abstract (bijvoorbeeld arm - lastarm (hefboom)).

Sommige leerlingen hebben weinig moeite om die onderwijstaal Nederlands te verwerven als de leraar voldoende ondersteuning biedt. Taalsterke leerlingen worden zelfs graag uitgedaagd op dat vlak door bijvoorbeeld complexere teksten te ontcijferen of nieuwe woorden te leren kennen. Maar voor andere leerlingen is het verwerven van de onderwijstaal minder vanzelfsprekend:

- Door hun maatschappelijke positie en achtergrond lopen kansarme leerlingen (meer nog dan leerlingen die een andere taal spreken) in jouw groep grotere risico's op schoolse achterstand. Ze starten in de kleuterschool vaak met achterstand qua taalvaardigheid en schoolse competenties (zoals omgaan met prentenboeken, spelmaterialen en communicatie). Die achterstand wordt vaak niet ingehaald en wordt zelfs groter naarmate de schoolloopbaan vordert, waardoor de leerlingen uiteindelijk niet over voldoende taalvaardigheid beschikken om in de samenleving te functioneren.

Kansarmoede komt tot uiting op het vlak van taal. Op school wordt op een andere wijze gecommuniceerd dan in de meeste sociale groepen in een achterstandspositie. Kansarme leerlingen zijn minder gewoon aan de gedecontextualiseerde, abstracte taal van de school, maar eerder aan een concretere taal waarin veel impliciet blijft. Die leerlingen zijn ook minder

vertrouwd met Standaardnederlands, hanteren vaak een minder uitgebreide woordenschat en uiten zich directer en korter. Dat register is binnen de thuiscultuur van de leerlingen waardevol en hoeft dus niet gezien te worden als een tekort.

- Nederlands is wellicht voor een deel van jouw leerlingen niet hun thuistaal of misschien zelfs niet hun tweede taal, maar een derde of vierde taal. Leerlingen hebben baat bij die meertaligheid: we merken dat hoe sterker ze in de ene taal zijn, hoe sterker ze in de andere taal worden. Onderzoek toont aan dat het benutten van het meertalig repertoire binnen het onderwijs een positief effect heeft: de leerling heeft een grotere spreekdurf, een hoger welbevinden en zelfvertrouwen, een grotere betrokkenheid en een betere relatie met de leraar.

Sommige leerlingen komen echter buiten de schoolse context beperkt of niet in contact met het Nederlands. Daarnaast zijn er ook heel wat anderstalige nieuwkomers in het Vlaamse onderwijs. Uit studies blijkt dat meertalige leerlingen die thuis geen Nederlands spreken en zwak zijn in de thuistaal, minder goed presteren in het Vlaamse onderwijs; ze zijn sterk vertegenwoordigd in het buitengewoon onderwijs en in het beroepssecundair onderwijs; ze stromen minder goed door naar het hoger onderwijs; ze verlaten het onderwijs vaker zonder diploma. Om de kansen op schoolsucces te verbeteren is een specifieke aandacht voor de ontwikkeling van de taalvaardigheid Nederlands noodzakelijk.

- Meertalige leerlingen die niet sterk zijn in de thuistaal én in kansarmoede opgroeien, ondervinden extra moeilijkheden.

Gezien de taalkloof en kennis van de wereld die minder aansluit bij de schoolomgeving, is het belangrijk dat de school extra inspanningen doet om het onderwijs beter af te stemmen op de noden van kansarme en meertalige leerlingen. Dat kan onder andere door een veilige leeromgeving en een rijk en uitdagend klimaat te creëren en aansluiting te zoeken bij wat de leerlingen werkelijk interesseert, ook al verschilt dat van de leefwereld van de leraar. Oriëntatie op de wereld en verwerving van de onderwijstaal beïnvloeden elkaar dan op een krachtige manier.

2 Talige ontwikkelingsprocessen stimuleren

2.1 Wat is taalvaardigheidsonderwijs?

Taalvaardigheid kunnen we omschrijven als de vaardigheid om mondelinge en schriftelijke taal functioneel te gebruiken (te begrijpen en/of te produceren) in verschillende communicatieve situaties. Taalvaardigheidsonderwijs is dus onderwijs dat de leerling vaardig maakt in dat functioneel gebruiken van taal. Taal is daarbij vaak een middel en geen doel op zich. Leerlingen verwerven taal om er iets mee te doen, om een boodschap over te brengen, informatie te verkrijgen of een bepaalde handeling van iemand gedaan te krijgen. Taal leren wordt in een dergelijke aanpak benaderd als een actief proces. Leren is de confrontatie aangaan met een stuk wereld en daar iets nieuws uit halen.

Je leerlingen ontwikkelen en leren taal door ze te gebruiken: door te luisteren, te spreken, te schrijven en te lezen, door in interactie te gaan. In taalvaardigheidsonderwijs komen die vaardigheden vaak geïntegreerd aan bod. Deelvaardigheden als technisch lezen of woordverwerving worden sterk gestimuleerd binnen betekenisvolle situaties, maar staan ten dienste van de vaardigheden.

Leerlingen kunnen in de schoolse context talige drempels ervaren, zowel in als buiten de talige activiteiten. Je speelt als leraar een belangrijke rol in het voorkomen of overwinnen van die

drempels. Meer zelfs, je kunt ervoor zorgen dat je leerlingen de Nederlandse taal steeds beter gaan beheersen door taalontwikkeling te stimuleren in én buiten de talige lessen en activiteiten. De kansen om te werken aan taalvaardigheid beperken zich niet tot de taallessen: leerlingen gebruiken en leren een taal de hele dag door. Op die manier zorg je voor een krachtige taalleeromgeving de hele dag.

2.2 Hoe kun je aan taalvaardigheidsonderwijs werken?

2.2.1 Een talenbeleid voeren

“Talenbeleid is een structurele en strategische poging van een schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de taalleerbehoeften van de leerlingen met het oog op het bevorderen van hun algehele ontwikkeling en het verbeteren van hun onderwijsresultaten.”
(Van den Branden, 2010)

Gezien het belang dat wij hechten aan Nederlands, meertaligheid én vreemde talen spreken wij in onze organisatie over ‘talenbeleid’.

Een talenbeleid omvat doelen op korte, middellange en lange termijn. Maar het schoolteam stelt die doelen ook voortdurend in vraag, evalueert zijn werking en stuurt bij waar nodig. Reflectie en bijsturing maken inherent deel uit van een talenbeleid.

Het talenbeleid van je school helpt je om een krachtige taalleeromgeving te realiseren. Met jouw individuele acties (*bottom-up*) draag jij bij aan het talenbeleid van de school. Via het olievlekprincipe kun je andere collega’s inspireren. En idealiter zorgt jouw school ervoor dat jij met je collega’s van onderuit over de struikelblokken die je tegenkomt, in dialoog kunt gaan. De directie, het kernteam of het taalbeleidsteam ontwikkelen een beleid (*top down*): ze voorzien opvolging bij de implementatie van een nieuwe onderwijsaanpak en hechten belang aan de versterking van de visie op taalvaardigheidsonderwijs (zie ook fundamenteel [Beleidsvoerend vermogen](#)).

Tips

Tips voor de schoolpraktijk:

- Maak de nood om aan een talenbeleid te werken zichtbaar, creëer een urgentiegevoel, vertrek vanuit de beginsituatie van je school en de brede evaluatie van leerlingen.
- Vorm een groep met gewicht, een (taalbeleids)(kern)team, een leidende coalitie.
- Ontwikkel een schooleigen visie op taalonderwijs en schrijf een bondig talenbeleidsplan.
- Noteer in jullie talenbeleidsplan zowel doelen, acties en effectmeting op school-, leraren- en leerlingenniveau.
- Communiceer en deel de schooleigen visie, ga erover in dialoog met de teamleden, betrek interne en externe partners.
- Geef autonomie en verantwoordelijkheid aan teamleden, betrek het hele team.
- Voer een actief professionaliseringsbeleid in verband met de acties in jullie talenbeleidsplan, reflecteer samen over de onderwijsaanpak.

-
- Streef naar verandering op de klasvloer, creëer ruimte om te experimenteren en zorg voor succeservaringen.
 - Houd de vernieuwing vast, herhaal de boodschap meermaals, laat niet te snel los en creëer meer vernieuwing.
 - Institutionaliseer de vernieuwing, borg de positieve veranderingen.
-

2.2.2 Een krachtige taalleeromgeving

Het doel van taalonderwijs is bijdragen aan de totale ontwikkeling van de leerling. Daartoe leert de leerling steeds nieuwe situaties met taal aanpakken en beheersen. Binnen de context van het onderwijs wordt een confrontatie met steeds nieuwe situaties mogelijk doordat leraren krachtige (taal)leeromgevingen creëren die leerlingen aanspreken als (inter)actieve leerlingen.

Leerlingen worden taalvaardiger (zie figuur 1) door taal te gebruiken in betekenisvolle situaties. Dat vraagt een positief, veilig en rijk leerklimaat. Ze leren taal in interactie met anderen (medeleerlingen en leraar) en dankzij de ondersteuning van die anderen.

Tips

Tips voor de klaspraktijk:

- Zorg voor een omgeving waarin je leerlingen met taal mogen experimenteren en (taal)fouten mogen maken.
 - Verhoog het gevoel van (talige) competentie door positieve aanmoedigen en constructieve feedback.
 - Zorg voor een rijke en flexibele inrichting van de leeromgeving (bijvoorbeeld rijke hoeken, een boek in de kijker en een kringopstelling voor gesprekken).
 - Maak gebruik van betekenisvolle situaties om taal te leren: authentieke situaties of zinvolle, realistische opdrachten.
 - Zorg voor verschillende en opeenvolgende oefensituaties (bijvoorbeeld door thematisch of projectmatig werken).
 - Zorg dat al je leerlingen voldoende aan bod komen en voldoende persoonlijk taalaanbod krijgen.
 - Maak je taalaanbod begrijpelijk (bijvoorbeeld door visualisaties).
 - Laat je leerlingen hardop denken en reageer op wat ze inbrengen (bijvoorbeeld door verder te vragen).
 - Geef feedback op taaluitingen van je leerlingen: reageer op de inhoud, verbeter impliciet en geef indien nodig ook expliciete instructie.
 - Laat je leerlingen samenwerken en in dialoog gaan met elkaar (bijvoorbeeld coöperatief leren).
-

2.2.3 Hoe stimuleer je woordverwerving Nederlands binnen een krachtige leeromgeving?

Leerlingen leren woorden vooral door in betekenisvolle situaties met taal bezig te zijn: niet alle woorden hoeven expliciet onderwezen te worden, omdat veel woordbetekenissen in een rijke context spontaan worden verworven. Het duurt gemiddeld twee jaar voor anderstalige leerlingen de alledaagse Nederlandse taal onder de knie hebben. Voor de onderwijstaal Nederlands duurt het gemiddeld vijf tot zeven jaar. Leerlingen hebben dus tijd nodig om een beperktere woordkennis in

het Nederlands bij te benen. Ook Nederlandstalige leerlingen voor wie de thuistaal sterk verschilt van de schooltaal, hebben die extra tijd nodig.

Je leerlingen kunnen talige drempels ervaren door een beperkte basiswoordenschat of door de complexiteit van de schooltaal. Jij speelt een belangrijke rol in het voorkomen of overwinnen van die drempels. Meer zelfs, je kunt stimuleren dat je leerlingen taal (inclusief woorden) steeds beter gaan beheersen met een krachtige taalleeromgeving de hele dag en via taalgericht (vak)onderwijs.

Je kunt drempels voorkomen en overwinnen én taal stimuleren door leerlingen:

- een rijk, interessant en begrijpelijk taalaanbod te geven en hun kennis van de wereld uit te breiden (bijvoorbeeld aansluiten bij talige en niet-talige voorkennis om een nieuwe inhoud met bijbehorende taal aan te brengen);
- veel kansen tot reactie en interactie te geven (bijvoorbeeld leerlingen laten discussiëren over de inhoud van een boek of tekst);
- ondersteuning en feedback te geven bij hun taaluitingen (bijvoorbeeld de boodschap op een correcte manier herhalen of kern- of sleutelwoorden aanbieden bij een schrijfopdracht).

Je helpt je leerlingen ook door ondersteuning te bieden bij het inzetten van woordleerstrategieën, zoals:

- Bepalen of een woord belangrijk is: niet alle woorden zijn even belangrijk om een boodschap te begrijpen. Voordat een leerling de betekenis gaat achterhalen, moet hij dus eerst bepalen of het woord belangrijk genoeg is om er woordleerstrategieën op toe te passen.
- De (directe) context gebruiken: de zinnen die om het woord heen staan, kunnen aanwijzingen geven over de betekenis. Daarnaast kan een leerling ook gebruik maken van de ruimere context van de hele boodschap.
- Naar het woord zelf kijken en gebruik maken van de eigen kennis: ook delen van het onbekende woord kunnen aanwijzingen geven over de betekenis (zoals voorvoegsels, achtervoegsels, delen van het woord die je kent via een ander woord of een andere taal).
- Expertise van elders inroepen (bijvoorbeeld een (digitaal) woordenboek gebruiken of de betekenis navragen bij iemand).

Voor anderstalige nieuwkomers en leerlingen met een beperkte basiswoordenschat zal een meer doordachte aanpak nodig zijn om de kloof met de andere leerlingen te dichten. In *Zin in Leren! Zin in Leven!* vind je een leerlijn die inspiratie voor een dergelijke aanpak kan bieden.

Ook in bepaalde contexten en voor bepaalde woorden is een meer intentionele aanpak nuttig, bijvoorbeeld voor typische schooltaal. In die specifieke situaties kan het handig zijn om vooraf na te denken over welke woorden (receptief of productief) moeten worden verworven en welke aanpak daarbij het meest efficiënt is. Je kunt bijvoorbeeld je leerlingen vragen om moeilijke woorden bij te houden in een persoonlijk notitieschrift of je kunt enkele woorden selecteren die je bij de start van de les of activiteit verheldert door erover in interactie te gaan met je leerlingen.

Tips

Tips voor de klaspraktijk:

- Verwoord je eigen handelingen en de handelingen van je leerlingen.
 - Bied rijke taal aan, vereenvoudig je taalaanbod niet, blijf in volzinnen praten.
 - Ondersteun je taalaanbod met prenten, lichaamstaal, context, verwijzingen naar thuistaal, accentueer of plaats het moeilijke woord vooraan in de zin.
-

-
- Bied woorden steeds in een betekenisvolle context aan: train geen losse woorden.
 - Herhaal belangrijke woorden meerdere keren doorheen lessen en activiteiten.
 - Denk vooraf na hoe je een belangrijk moeilijk woord toegankelijk maakt voor leerlingen: uitbeelden, visualiseren, context voorzien, een kindvriendelijke definitie geven, klanken benadrukken (bijvoorbeeld de 'r' van 'griezelen').
 - Onderhandel met je leerlingen over de betekenis van een moeilijk woord: leerlingen bespreken met elkaar of met jou wat een woord in de gegeven context zou kunnen betekenen. Jij coacht de leerlingen bij de onderhandeling door beperkt vragen te stellen, door de inbreng van een leerling te herhalen of naar de andere leerlingen door te spelen.
 - Maak afspraken wat je leerlingen kunnen doen als ze een moeilijk woord niet begrijpen: uitleg vragen aan een andere leerling, opzoeken op de computer, noteren op een post-it om nadien te bespreken ...
 - Geef een stappenplan met woordleerstrategieën waarop staat hoe je leerlingen om kunnen gaan met moeilijke woorden.
 - Verzamel belangrijke moeilijke woorden in de vorm van voorwerpen, pictogrammen, een klaswoordenboek ...: herhaal die woorden af en toe op een speelse manier.
-

2.2.4 Wat is de rol van taal doorheen de schooldag voor de ontwikkeling van de onderwijstaal Nederlands? Hoe werk je aan taalgericht (vak)onderwijs?

De doelen voor de ontwikkeling van de taalvaardigheid staan beschreven in het cultuurgebonden ontwikkelveld taalontwikkeling in het leerplan *Zin in Leren! Zin in leven!*. De ontwikkeling van de taalvaardigheid krijgt niet alleen vorm in typische taallessen, het is ook de opdracht van het onderwijs in de andere ontwikkelvelden en op informelere momenten doorheen de schooldag.

Taalgericht onderwijs helpt je om een krachtige taalleeromgeving te creëren. Je hebt daarbij naast aandacht voor inhoud ook voldoende expliciet aandacht voor taal. Taaldoelen en niet-taaldoelen worden gelijktijdig ontwikkeld via onderwijs dat contextrijk is, vol interactiemogelijkheden zit en waarbinnen de nodige taalsteun geboden wordt.

Contextrijk taalaanbod, interactie- en reactiekansen en taalsteun (ondersteuning en feedback) vormen samen de drie pijlers van taalgericht onderwijs. Dat doe je binnen een positieve, veilige en rijke leeromgeving.

Figuur 1: Taalgericht onderwijs

Taalgericht lesgeven kun je toepassen bij elke activiteit waarbij de focus niet (alleen) ligt op talige doelen. Je combineert daarbij vaak verschillende elementen uit de drie pijlers.

Tips voor de klaspraktijk:

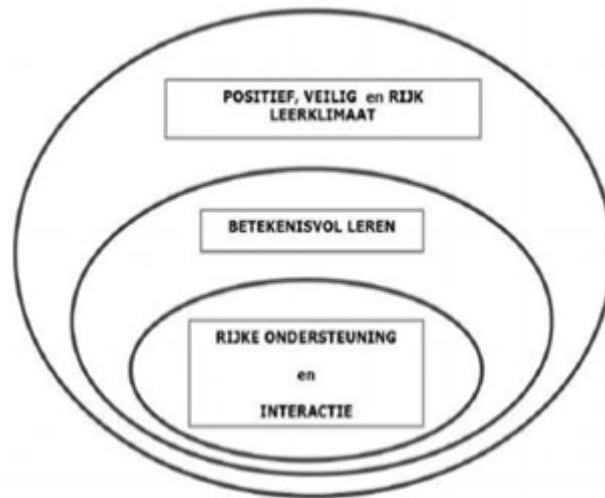
- creëer een veilig interactieklimaat (stimuleer taaluitingen tijdens routinemomenten);
- betrek je leerlingen (vraag hun bijvoorbeeld wat ze willen leren over een onderwerp);
- sluit aan bij (talige) voorkennis (start bijvoorbeeld met een brainstorm over een thema) en bouw hierop verder;
- formuleer instructies helder (benadruk bijvoorbeeld het kernwoord);
- zorg voor toegankelijke teksten (ondersteun bijvoorbeeld teksten met prenten of foto's);
- zet groeperingsvormen efficiënt in (in plaats van klassikale gesprekken te voeren kun je voor een kleinere groep kiezen);
- ondersteun bij het produceren van schriftelijke taal (laat de leerling bijvoorbeeld eerst mondeling verwoorden);
- bevorder reflectie (vraag je leerlingen bijvoorbeeld na een groepswork wat hun (talige) inbreng was);
- zet aan tot praten en schrijven over leerinhouden (laat je leerlingen bijvoorbeeld eigen gedachten tekenen of schrijven na het beluisteren van een verhaal);
- geef feedback over gebruikte taalleerstrategieën (verwoord bijvoorbeeld hoe je leerlingen tot het juiste antwoord zijn gekomen bij een vraag naar informatie uit een tekst).

2.2.5 Differentiatie in een krachtige taalleeromgeving

Aangezien 'taal leren' een actief proces is en elke leerling op persoonlijke wijze de confrontatie aangaat met het aanbod en de leeromgeving, is taal leren per definitie een individueel verschillend proces. Differentiatie begint dan ook bij het erkennen van die verschillen en krijgt vorm door op die

verschillen in te spelen. In elk van de drie cirkels van een krachtige taalleeromgeving kun je differentiëren:

Figuur 2: Krachtige taalleeromgeving (Verhelst, 2004)

- **Cirkel 1 positief, veilig en rijk klimaat**

Vertrek vanuit de beginsituatie van leerlingen, kijk positief naar elke leerling. Vertrek vanuit talenten en interesses van je leerlingen om hen verder te brengen en hen te laten groeien in taalcompetentie.

- **Cirkel 2 betekenisvol leren**

Start met minder complexe situaties, bouw meer tussenstappen in, laat minder of meer informatie verwerken, geef meer kans tot bouwen op eigen kennis of geef leerlingen meer autonomie. De kenmerken van een opdracht worden op die manier aangepast aan de verschillen tussen leerlingen, bijvoorbeeld:

- Een leerling met een minder uitgebreide woordenschat mag eerst in informatieve boeken een kijkje nemen alvorens een spreekopdracht uit te voeren.
- Anderstalige nieuwkomers krijgen een leesopdracht met minder tekst en meer afbeeldingen.
- Een taalsterke leerling mag zelf een verwerkingsopdracht bij een boek bedenken en uitvoeren.

Let wel: een schraal dieet van taalbeschouwingsonderwijs, intentioneel en expliciet woordenschatonderwijs, taal inoefenen buiten betekenisvolle situaties kweekt geen sterke taalgebruikers. Differentiatie mag niet leiden tot minder betekenisvol leren. Zelfs in remediëringslessen voor leerlingen die onvoldoende vooruitgang boeken, verhogen interactie en communicatie met anderen het rendement.

- **Cirkel 3 ondersteuning en interactie**

Zorg voor een ondersteunende interactie tussen leraar en leerlingen en voor *scaffolding*. Scaffolding staat voor een combinatie van het initieel aanbieden van veel ondersteuning aan leerlingen en het geleidelijk afbouwen daarvan naarmate hun expertise toeneemt. Ook is interactie tussen leerlingen, bij voorkeur in heterogene groepen, een krachtige vorm van natuurlijke differentiatie. Leerlingen zullen elkaar vooruithelpen, waardoor je als leraar niet zelf elke zwakkere of sterkere leerling moet ondersteunen of uitdagen.

Tips

Tips voor de klaspraktijk:

- Probeer een zicht te krijgen op de talige beginsituatie van je leerlingen via breed evalueren (zie punt 3: vorderingen en effecten in kaart brengen).
- Geef taalzwakkere leerlingen meer bedenktijd voor ze een antwoord moeten produceren.
- Ga vooral in interactie met stille en taalzwakkere leerlingen: verlies hen niet uit het oog.
- Gebruik talenten en interesses van je leerlingen om hen tot leren te brengen (laat je leerlingen bijvoorbeeld een tekst of boek kiezen op basis van interesse).
- Leg de lat hoog voor alle leerlingen, maar differentieer in de weg ernaar toe (bijvoorbeeld met meer tussenstappen komen tot een schrijfproduct).
- Werk ook bij remediëringsoopdrachten met betekenisvolle situaties (gebruik bijvoorbeeld woorden uit een thema of tekst voor de herhaling van een spellingsmoeilijkheid).
- Laat leerlingen van verschillende taalniveaus samenwerken aan een opdracht.
- Bied je leerlingen ondersteuningsmiddelen aan naar gelang van hun behoefte (bijvoorbeeld een spellingscorrector, voorleessoftware).
- Ondersteun je taalzwakkere leerlingen door bijkomende vragen te stellen, de opdracht in andere woorden te herhalen, de leerling hardop zijn denkproces te laten verwoorden ... Bouw de ondersteuning geleidelijk terug af.
- Differentieer voor taalsterkere leerlingen door hun een andere rol toe te kennen (bijvoorbeeld verslaggever in plaats van organisator), meer autonomie te geven (bijvoorbeeld zelf een opdracht bij een tekst verzinnen), meer tekst of een moeilijkere tekstinhoud aan te bieden ...

2.2.6 Opvolging van de taalscreening Nederlands

De taalscreening (zie punt 1.3: Beginsituatie voor onderwijstaal) biedt je aangrijpingspunten om het leer- en onderwijsproces af te stemmen op de specifieke noden van de leerlingen. De taalscreening geeft je ook het signaal om gericht aan de slag te gaan met leerlingen met een laag of een hoog aanvangsniveau.

De maatregelen die je neemt, kunnen gelden voor de hele groep, voor een deel van de groep of voor een individuele leerling. Het is belangrijk om samen met je collega's de resultaten van de taalscreening goed te analyseren. Bespreek met wie en hoe je het best aan de slag gaat.

De maatregelen die je neemt, kunnen gaan van pre-teaching, differentiatie binnen de les Nederlands, taalgericht onderwijs, teamteaching, remediëring, extra uitdaging tot individuele coaching.

Het is belangrijk dat de acties ingepast worden in het talenbeleid (zie punt 2.2.1 Een talenbeleid voeren) van je school. Op die manier kun je bijvoorbeeld goede afspraken maken over acties die doorstroming naar een volgend niveau beïnvloeden.

Door het opvolgen van de effecten van je acties na de taalscreening krijg je belangrijke informatie over de effectiviteit van je onderwijs en over de kwaliteit van het GOK en zorgbeleid van je school.

Tips

Tips voor de school- en klaspraktijk:

- De afname van de taalscreening is een deel van het talenbeleid van de school en kan je nuttige informatie voor je klaspraktijk en ondersteuning van je leerlingen opleveren.
- Het behoort tot de opdracht van elke leraar en de school om een zicht te krijgen op de beginsituatie van elke leerling, en in het bijzonder op de kennis van de onderwijstaal Nederlands: de taalscreening is dus geen taak van de leraar van de vijfjarigen alleen.
- Beoordeel een leerling nooit enkel op basis van de verplichte taalscreening. De taalscreening is een deel van de brede beeldvorming van de talige beginsituatie van een leerling.
- Bespreek op een (kern- of taal)teamoverleg de bijeengebrachte informatie over de taalvaardigheid van leerlingen (waaronder het resultaat van de taalscreening).
- Gebruik alle de gegevens uit het kleuteronderwijs bij de beeldvorming van een leerling.
- Nadat er een goede analyse gemaakt is en er een duidelijk zicht is op het beheersingsniveau van de onderwijstaal van de leerlingen, moet een school zich afvragen of er nood is aan maatregelen.
- Op basis van de brede taalscreening kun je pedagogisch-didactische maatregelen (bijvoorbeeld inzetten op verlengde instructie) nemen voor een groep leerlingen, voor een deel van de groep of voor individuele leerlingen.
- Op basis van de brede taalscreening kun je organisatorische maatregelen nemen (bijvoorbeeld een groepje leerlingen samenstellen voor pre-teaching).
- Volg vorderingen van je leerlingen verder op na de brede taalscreening.

2.3 Hoe ga je om met meertaligheid?

“Individuen worden meertalig genoemd als ze de competentie hebben om meer dan één taal te begrijpen en te produceren (dat kan op verschillende niveaus, dus niet alle talen hoeven even sterk verworven te zijn), of als zij van meer talen geregeld gebruikmaken.”

(Van den Branden, Kris, 2010)

Meertalig zijn is een absolute meerwaarde. De Europese doelstelling is dan ook dat iedere burger naast zijn thuistaal nog minstens twee andere talen functioneel beheerst.

In al onze scholen is meertaligheid aanwezig: sommige scholen hebben veel meertalige leerlingen, maar ook scholen met een overwegend Nederlandstalige leerlingenpopulatie kunnen niet om meertaligheid heen. De bronnen die leerlingen inspireren en informeren, bevatten steeds vaker andere talen dan het Nederlands. Leerlingen kijken naar Engelstalige filmpjes op YouTube, ze luisteren naar muziekgroepen uit IJsland en de Verenigde Staten, ze sms'en afkortingen van vreemde uitdrukkingen naar elkaar, ze gaan op sneeuwklassen ... Een school die met haar leerlingen betekenisvol werkt, maakt gebruik van die meertalige context om een krachtige (taal)leeromgeving te creëren. Natuurlijk willen we dat al onze leerlingen in die veeltalige omgeving meertalig kunnen functioneren.

Leerlingen die thuis een andere taal spreken dan het Nederlands, hebben op school veel nood aan stimulering en ondersteuning bij de verwerving van het Nederlands. Het is voor hen van groot belang dat ze in het Nederlands schools taalvaardig worden. Een goede ontwikkeling van de thuistaal en een positieve benadering van meertaligheid zijn daarbij belangrijk als basis om de taalvaardigheid Nederlands op te bouwen.

Figuur 3: Omgaan met meertaligheid

Om constructief om te gaan met meertaligheid voert jouw school het best een goed doordacht talenbeleid (zie punt 2.2.1 Een talenbeleid voeren). In een dergelijk talenbeleid is er zowel plaats voor het Nederlands, als voor een positieve omgang met thuistaal en meertaligheid, talensensibilisering, taalinitiatie en formeel vreemdetalenonderwijs. Gelijke kansen voor alle leerlingen vormt altijd het uitgangspunt van de keuzes die je maakt als schoolteam.

Tips

Tips voor de klaspraktijk:

- Stimuleer dat je leerlingen ook materialen meebrengen in andere talen dan het Nederlands.
- Laat bronnengebruik in de thuistaal toe bij het opzoeken van informatie.
- Gebruik meertalig materiaal om voorkennis te activeren of laat leerlingen eerst brainstormen in de thuistaal en koppel daarna terug in het Nederlands.
- Maak gebruik van omgevingstalen (bijvoorbeeld een Arabisch winkelopschrift) om je onderwijs te verrijken.
- Gebruik een vertaling in de thuistaal (eventueel door een andere leerling) ter ondersteuning van het leren van het Nederlands.
- Nodig meertalige ouders of moedertaalsprekers uit om een inbreng te doen in je les.
- Gebruik de meertaligheid van leerlingen om aan taalbeschouwelijke doelen (bijvoorbeeld talen vergelijken, nadenken over talige diversiteit) te werken.

-
- Geef ook meertalige leerlingen en anderstalige nieuwkomers kansen om in contact te komen met vreemde talen.
 - Maak je communicatie toegankelijk voor meertalige ouders (bijvoorbeeld door pictogrammen, kleuren met een vaste betekenis, heldere formulering, vertaling en een tolk).
 - Maak afspraken met je collega's over het gebruik van andere talen op de speelplaats en ontspanningsruimtes (bijvoorbeeld overschakelen naar Nederlands in groepjes met leerlingen met een verschillende thuistaal).
-

3 Vorderingen en effecten in kaart brengen

Het is belangrijk om de ontwikkeling van de taalvaardigheid van je leerlingen op de voet te volgen. Een brede, procesgerichte evaluatie met permanente feedback maakt dat je inzicht krijgt in de ontwikkeling en het talig leerproces van je leerlingen om hen zo gericht mogelijk te ondersteunen en het onderwijs bij te sturen. Dat helpt je ook om de lat hoog te houden en te leggen voor alle leerlingen.

Verschillende evaluatievormen leveren verschillende soorten informatie op. Om de ontwikkeling van de taalvaardigheid van een leerling zo goed mogelijk te beoordelen, is het belangrijk om breed te kijken door verschillende bronnen van informatie te betrekken in de beoordeling, die informatie te vergelijken en op basis daarvan beslissingen te nemen (zie bouwsteen [Goed onderwijs - krachtige leeromgeving](#)). Soms kan het nuttig zijn bepaalde elementen van taalkennis specifiek in kaart te brengen, maar natuurlijk wil je vooral weten hoe taalcompetent leerlingen zijn. Het beeld dat uit de evaluatie naar voren komt, wordt permanent bijgesteld: uit alle spreek-, luister-, lees- en schrijfoopdrachten en opdrachten rond interactie die een leerling uitvoert, kun je aanvullende informatie afleiden. Op die manier krijg je een steeds scherper beeld van het taalvaardigheidsniveau van de leerling. Gezien de grote verschillen in taalvaardigheid kan een gedifferentieerde evaluatie (bijvoorbeeld niet alle leerlingen krijgen dezelfde toets of sommige leerlingen mogen ondersteunende materialen gebruiken bij een opdracht- en toetsuitvoering) interessante inzichten opleveren.

Je hebt verschillende soorten instrumenten in handen om de taalvaardigheid van de leerlingen tijdens het klasgebeuren in kaart te brengen:

- **Observatie tijdens de uitvoering van opdrachten en analyse van de producten uit die opdrachten**

Voor een goede observatie en analyse moet je je natuurlijk bewust zijn van de aspecten die van belang zijn voor een goede uitvoering. Voor spreek- en schrijfoopdrachten gaat het bijvoorbeeld om: genereren en vertalen van ideeën, combineren van woorden en gedachten, doelgericht spreken en schrijven, adequaat en gevarieerd taalgebruik, conventies nastreven, vlotheid ...

- **De resultaten van methodegebonden of zelf ontwikkelde toetsen**

Het opstellen en communiceren van duidelijke evaluatiecriteria en het gebruik van beoordelingswijzers is daarbij aangewezen.

Naast methodegebonden of zelf ontwikkelde toetsen kan een schoolteam in zijn evaluatiebeleid nadenken over genormeerde, methodeonafhankelijke toetsen (zoals taalscreening, de gevalideerde eindtoets basisonderwijs, peilingen en paralleltoetsen) om de taalvaardigheid van de leerlingen op te volgen, om leraren aan te zetten tot zelfreflectie en om het talenbeleid bij te sturen.

- **(Zelf)reflectie en interactie tijdens en na opdrachten met individuele leerlingen of met groepjes leerlingen**

Leraren geven effectieve feedback. Leerlingen kunnen zelf hun leerproces documenteren en reflecteren over hun vorderingen (bijvoorbeeld aan de hand van een portfolio). Leerlingen kunnen elkaar evalueren (bijvoorbeeld door kritisch op elkaars producten te reageren via een blog of samen beoordelingscriteria te bedenken).

Ouders kunnen een interessante aanvulling geven bij de evaluatiegegevens. Ook thuis gebruiken je leerlingen immers taal. Zeker bij leerlingen met een andere thuistaal kan het belangrijk zijn een zicht te krijgen op de taalontwikkeling thuis.

4 Bibliografie

- Van den Branden, K. (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Leuven: ACCO.
- Verhelst, M. (2004). *De relatie tussen mondeling taalaanbod en woordenschatverwerving van het Nederlands als tweede taal*.

